

**Δ ' ΕΙΣΗΓΗΣΗ: Η ΕΝΟΧΗ
ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΝΟΣΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ
ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ .
ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΑΙΔΕΣ/ΤΑΤΟΣ ΠΡΩΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ, ΘΕΟΛΟΓΟΣ-
ΨΥΧΙΑΤΡΟΣ, ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ**

Εισαγωγικά

«Φυλαχτείτε αδέρφια μου γιατί μας περιμένουν μέρες ζοφερές, μέρες που δεν ξεχωρίζουνε από το κατράμι. Μας περιμένουνε καιροί που χαμόγελο δεν θα ανθεί σ' ανθρώπου χείλη...Για τούτο μη γυρεύουμε γιατροιά εκεί που γιατροιά δεν έχει».

Η χωρίς αμφιβολία πνευματοφόρος αυτή προορατικότητα του λαϊκού Προφήτη της Πελοποννήσου, Χριστοφόρου μοναχού, του επονομαζομένου Παπουλάκου αντανακλά με εκπληκτική ευθυβολία την περιπέτεια της αυτογνωσίας του ανθρώπου, ο οποίος στήριξε αλλά και στηρίζει την προσμονή μιας εδεμικής μακαριότητας στην δυναστική «πρόοδο» του τεχνολογικού πολιτισμού, γιατί εξώρισε από τις ψυχές των ανθρώπων το πνεύμα με αποτέλεσμα να λείπει από μέσα τους το νόημα της ζωής. Το πνεύμα όμως σπαρακτικά ζητά το φυσικό του χώρο κι όταν δεν του το παραχωρούμε η δυναμική του γίνεται βίαη, και εξαλάσσεται από αύρα λεπτή, σε πνεύμα

κραταιόν, σε συσσεισμό και σε πυρ. Έτσι θα αποτολμούσα να χρωματίσω την φρικτή περιδίνηση της ψυχής στους σκοτεινούς και ανήλιους τόπους του ασυνειδήτου, την αιχμαλωσία της στον πυρίνα του φρικτότερου αισθήματος που μοιάζει να ακυρώνει την ύπαρξη και να απονοηματοδοτεί τη ζωή. Πρόκειται για το μαρτύριο της ενοχής, που απρόσκλητη και πειρατικά εισβάλλει στις συνειδήσεις μας σαν πολυπρόσωπος Ιανός, με ποικιλία μορφών και ψυχικών εκδηλώσεων. Μέσα σ' αυτό το πεδίο θα κινηθούμε στη σημερινή εισήγησή μας και θα επιχειρήσουμε να διεισδύσουμε μέσα από τρεις ενότητες στο έρημο αλλά και επίφοβο πεδίο της. Ποια είναι η έννοια της ενοχής, πως δηλαδή την κατενόησε ο άνθρωπος στην ιστορική του διαδρομή, ποια η οντογένεσή της, η πρωτογενής πηγή εμφάνισή της, και τέλος ποια η σημαντική της μέσα στο μυστήριο της μετανοίας και εξομολογήσεως.

Η έννοια της ενοχής

Για την ενοχή, στην αρχαιότητα, μας κληροδοτήθηκαν τα πρώτα σπέρματα για το φυσικό δίκαιο και μέσα από τα οποία εκφράζονται τα από θεών νόμιμα. Ενοχή είναι η ανοικτίρμονες Ερινύες τις οποίες ο Αισχύλος χαρακτηρίζει ως σκοτεινές επειδή αναδύονται από τα ασυνείδητα βάθη

του ανθρώπινου ψυχισμού. Οι Ερινύες καταστρέφουν όποιον κατάφερε με άδικα μέσα επιτυχίες και αναποδογυρίζουν την πορεία της ζωής του. Και ο Πλούταρχος μας παριστά την ενοχή του σαν αποτέλεσμα μιας νομοτελειακής τάξεως την στιγμή κατά την οποία ο άνθρωπος θα θελήσει να υπερβεί τα μέτρα και τα όρια των φυσικών και πνευματικών νόμων που τον διέπουν. Ο ήλιος δεν θα ξεπεράσει τα μέτρα του, αλλιώς οι Ερινύες οι θεραπαινίδες της Δίκης θα τον ανακαλύψουν, για να τον επαναφέρουν στην φυσική τάξη. Σ' αυτήν ακριβώς την νομοτέλεια υποκύπτει και το άναρχο κράτος των Ολύμπιων Θεών, που γκρεμίσθηκε και χάθηκε, γιατί δεν εσέβετο την φυσική τάξη και αρμονία. Με υψηλό συμβολισμό μάλιστα ο Πλάτωνας συστοιχεί τον ρυθμό της μουσικής με το δίκαιο και την νομιμότητα.

(Οι Ερινύες κτυπάν εκεί που υπάρχει παραφωνία-«άμουσος παρανομία»). Και στην ελληνική γλώσσα μία παρεξηγημένη σήμερα λέξει, η λέξη *αμαρτία*, εγκυστώνει στο νόημά της ολόκληρη την Βιβλικοπατερική Θεολογία για την ενοχή. Είναι ένα εκπληκτικό δείγμα του σπερματικού λόγου. Λέξη άγνωστη σε άλλες γλώσσες ακόμη και την Π.Δ. όπου η αμαρτία χαρακτηρίζεται με περιφερειακούς όρους, ως παράλειψη παρανομία απείθεια αδικία κλπ. Πρόκειται για σύνθετη λέξη από το στερητικό **α** και το ρήμα **μείρομαι**

= συμμετέχω, μοιράζομαι, αξιώνομε μιας κοινής προσφοράς και κληρονομιάς. Αμαρτωλός είναι αυτός που αρνείται τη συμμετοχή του στη ζωοποιό κοινωνία με τον Θεό, αυτός που γίνεται αυτό είδωλο του εαυτού του κατά του Μ. Κανόνα (ναρκισσισμό θα μας το πει η αναλυτική ψυχολογία όπου αποκλείεται κάθε αντικειμενοτρόπος επένδυση) αυτός που καταστρέφει τη σχέση του με τη φύση την οποία ο Θεός του εμπιστεύθηκε, ώστε εργάζεσθαι και φυλάσσειν αυτήν. Η αμαρτία κατά ταύτα γίνεται η πηγή των ενοχικών βιωμάτων διότι εφ' όσον «κακός μεν γαρ εκών ουδείς» κατά τον Σωκράτη, εμπλέκει τον άνθρωπο σε μια καταστροφική μετωπική αντιπαράθεση με την ίδια του την φύση.

Ακόμη και ο Φρόυντ αργότερα θα δει την ενοχή σαν την ανταρσία του εγώ απέναντι στην αφόρητη κατά την αντίληψή του υπέρ-εγώ. Αρχικά μέσα στα πλαίσια μίας καταναγκαστικής νεύρωσης ως έκφραση των σκοτεινών και ασυνείδητων δυνάμεων, και μέσα στην μελαγχολία, σαν ηθική συνείδηση, σαν αναποδογύρισμα της επιτίμησης του αντικειμένου της αγάπης πάνω στο ίδιο το εγώ. Το υπέρ εγώ ταυτίζεται με τη συμμαρτυρία της συνειδήσεως, στην οποία ο Απ. Παύλος δεν δίνει δυναστικό χαρακτήρα αλλά αποτυπώνει την αληθινή φύση του ανθρώπου. Προς τη θέση του Απ. Παύλου συντάσσεται με και ακριβέστερη του

Φρόνιτ ματιά στην αποκρυπτογράφηση του ανθρωπίνου μαρτυρίου, ο Κάρολος Γιούγκ, ο οποίος υποστηρίζει πως ο κάθε άνθρωπος είναι φορέας ενός αρχετύπου που ονομάζει Ταυτό. Το Ταυτό, σε επίπεδο ψυχολογικό, είναι Imago Day, Εικόνα Θεού και προσωπικότητα του ανθρώπου πρέπει να διανύσει μία πορεία σύμφωνη με την δεοντολογία του αρχετύπου αυτού. Κατά την ορθόδοξη χριστιανική οντολογία καλούμαστε, ώστε κανονικά να γίνουμε σύμμορφοι της δόξης του Χριστού. «Ο του Θεού Λόγος, δι' εαυτού παρεγένετο, ιν' ως εικόνων του Πατρός, τον κατ' εικόνα ανθρώπων ανακτήσαι δυνηθή», κατά τον Μ Αθανάσιο.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να δανεισθούμε από την ανθρωπολογία την παρατήρηση, πως στις πρωτόγονες κοινωνίες, ο νικητής μιας φονικής διαμάχης φαίνεται να ήταν περισσότερο πολιτισμένος από τον σύγχρονο πολεμιστή που επιστρέφει την θαλπωρή της οικογενειακής του εστίας. Γιατί ο πρώτος έπρεπε πριν εισέλθει στην κοινότητά του ή την οικογένεια του να περάσει από πλήθος καθαρτικών διαδικασιών επειδή τα πνεύματα των σκοτωμένων εχθρών ήταν κατά την πίστη του ικανά για εκδίκηση. (π.χ. ο μασχαλισμός στην αρχαία Ελλάδα). Πρόκειται για τις τύψεις της συνειδήσεως, την ενοχή, τις οποίες ο σύγχρονος πολιτισμός απωθεί, τύψεις που

αφορούν την κατεξοχήν ενοχή, αυτή του αίματος, η οποία αποκτά αρχετυπικό χαρακτήρα, είτε σε συμβολικό είτε σε πραγματικό επίπεδο.

Σήμερα, στην κοινή αντίληψη 'όταν λέμε ενοχή εννοούμε την υπαιτιότητα κάποιου στην τελετή μιας παραβατικής πράξεως, η οποία και συνεπιφέρει μία αποδοκιμαστική κρίση από το κοινωνικό σώμα. Γι' αυτό και διαπιστώνονται προσπάθειες υπόγειων διαδρομών ώστε να επενδυθούν με ηθικό μανδύα πράξεις τις οποίες ο νόμος δεν κολάζει, πιστεύοντας πως έτσι θα μπολιάσουν την ανθρώπινη συνείδηση με ένα νέο αξιακό σύστημα, που δεν θα έχει ως αφετηρία την οντολογία του ανθρώπου, αλλά την κοινωνική συμβατικότητα, με τις εγγενείς ανακολουθίες της απέναντι στην άτεγκτη κοσμική δικαιοσύνη κατά τον στοχασμό του Αναξίμανδρο. Τελευταίο παράδειγμα η εντελώς αναιτιολόγητη προσπάθεια της καλούμενης ως Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, με πρόεδρο τον προσφάτως αποθανόντα Γ. Κουμάντο, να προσδώσει και πρωτογενή ηθικό χαρακτήρα στην έκτρωση, υπερβαίνοντας την από ετών ισχύουσα άρση του αξιόποινου της προσβολής του εμβρύου, ως νομικού γεγονότος, και μεταθέτοντάς την στο επίπεδο της ηθικής. Αυτό γίνεται διότι κατανοούν οι νομικοί, πως αθώτητα και ενοχή δεν ταυτίζονται. Αθώος είναι απλά ο μη άξιος ποινής (α+θωή=ποινή), σύμφωνα τις

κείμενες συμβατικές διατάξεις που διέπουν τις ανθρώπινες κοινωνίες, και όχι με τις εσωτερικές επιταγές της συνειδήσεως τις παραδεδεγμένες σ' ολόκληρο το τοπικό και χρονικό εύρος της ανθρώπινης παρουσίας στη γη.

Η περί ενοχής αντίληψη σε σχέση διαλεκτική μεταξύ της Θυραθεν και Βιβλικής παραδόσεως.

Μια πολύ σύντομη και διαγραμματική αντιπαράθεση της έννοιας της ενοχής μεταξύ των μυθικών αντιλήψεων κατά την αρχαιότητα και της διδασκαλίας όπως αυτή απορρέει από την Παλιά και Καινή Διαθήκη θα είναι χρήσιμη στην αποσαφήνιση της έννοιας αυτής, όπως αυτό το επιχειρεί η θρησκευτική ανθρωπολογία.

Στην αρχαιότητα βλέπουμε ανάγλυφη στην καθημερινότητα μέσα από συμβολικές πράξεις την ανάγκη να υπάρξει ένα θύμα πάνω στο οποίο θα καλλιεργηθεί ο μύθος της ενοχής και θα εκτονωθούν συλλογικές εντάσεις. Καλλιεργείται ένα επιδημικό μίσος κατά του θύματος. Παράδειγμα από την ελληνική αρχαιότητα τα καθάρματα, έμψυχα όντα άνθρωποι ή ζώα, κυρίως όμως οι άνθρωποι, που αναλάμβαναν το άγος της πόλεως και εφονεύοντο. Είναι γεγονός πως στα αγόμενα στην Αθήνα Θαργήλια προς τιμήν του Απόλλωνα και της Αρτέμιδος, εγκληματίες

οι ευτελείς άνθρωποι θεωρούμενοι ως άχρηστοι εφονεύοντο, μέσα από μία συγκεκριμένη ιεροτελεστία. Ένας άντρας για τους άντρες και μια γυναίκα για τις γυναίκες. Καλούντο μάλιστα και φαρμακοί ή περιψήματα (σκουπίδια) ή περικαθάσματα, για να θυμηθούμε τον Απ. Παύλο (Α' Κορ. 4,13). Στα θύματα, σύμφωνα με την εξωβιβλική λογική, προβάλλεται η συλλογική ενοχή, την οποία και κουβαλούν για να υπάρξει εξιλασμός με την θυσία τους. Υπάρχει ένα κείμενο του Απολλώνιου του Τυανέα (2^ο μ. Χ. αι.), ο οποίος για να βάλει τέλος σε μία επιδημία υποδεικνύει στο έξαλλο πλήθος ένα ζητιάνο αποκρουστικό στην όψη, όμως αθώο, τον οποίο και λιθοβολούν.

Η εθνοψυχολογία είδε τον προβληματισμό αυτό ιδιαίτερα έντονα μέσα από τον φόνο του πατέρα, θεωρώντας πως το αρχαιότερο έγκλημα της ανθρωπότητας πρέπει να ήταν η θανάτωση του πρωταρχικού πατέρα. Αυτήν την πατροκτονία συσχετίζουν κατά τα δικά τους πρότυπα το προπατορικό αμάρτημα. Άλλωστε σ' όλους τους λαούς υπάρχει η βαθιά ανάμνηση μίας αρχαίας παρακοής, ως σπερματικός λόγος που συντηρείται στη συλλογική συνείδηση των ανθρώπων.

Ο Χριστός αναιρεί την κατάσταση αυτή και στη μοιχαλίδα σταματά τον λιθοβολισμό με το « ο αναμάρτητος πρώτος βαλέτω τον λίθο» . Ακόμη και το Λευϊτικόν

ανάγκασε να λιθοβολήσουν πρώτοι αυτοί που είχαν καταθέσει ως κατηγοροί. Με άλλα λόγια ο Χριστός αρνείται τον αποδιοπομπαίο τράγο, γι' αυτό και η θυσία Του παρέχει την σωτηρία, όχι ως μηχανικό γεγονός αλλ' ως γεγονός υπαρξιακής συμμετοχής σε Αυτήν. Αρνείται την εκδίκηση και κυρίως την παθολογία των ψυχολογικών μηχανισμών και ζητά την μετάνοια, την αλλαγή, δηλαδή, νοοτροπίας.

Παρομοίως ας συγκρίνουμε τους δύο αρχετυπικούς φόνους, Αβελ και Κάιν, Ρώμου ή Ρέμου και Ρωμούλου. Ο Θεός στηρίζει πάνω στο θύμα μια ολόκληρη γενιά ανθρώπων ενώ η Ρώμη στηρίζετε πάνω στο θύτη. Διαπιστώνεται μία ουσιώδης διαφορά μεταξύ των δύο προτύπων. Στο ένα το ρωμαϊκό παράδειγμα, αποπλύνουν τα αίματα με τις τελετουργίες των Λεμουριών ώστε να εξευμενίσουν τη σκιά του Ρέμου, και συνεχίζουν των ιστορικό τους βηματισμό. Στο άλλο το βιβλικό, η βία και ο πόλεμος το ένστικτο της εκδίκησης δεν θεωρείται σαν η μαμμή της ιστορίας αλλά το τραγικό σύμπτωμα της πτώσης του ανθρώπου, που είναι ανάγκη να αναδυθεί στην επιφάνεια της συνειδήσεως και μην παραμείνει στην ειρική του ασυνειδήτου, απ' όπου με τις αναθυμιάσεις του εκτρέπει τον άνθρωπο από την θεία τιμή στη ζώδη ευτέλεια.

Και 'ένα σύγχρονο παράδειγμα. Το 2004 στο 57^ο φεστιβάλ των Κάννων προβλήθηκε η ταινία του

αγνωστικιστή σκηνοθέτη Πέδρο Αλμοδοβαρ, Λα μαλα Εντουκασιόν (η κακή εκπαίδευση), όπου μεταξύ άλλων μέμφεται στην εκκλησία διότι όπως υποστηρίζει προσφέρει κακή εκπαίδευση στα παιδιά, για εκτιμά, πως στηρίζεται η αγωγή της, σε δύο φοβερά πράγματα, στην ενοχή και στην τιμωρία. Εδώ βέβαια θα πρέπει να τονίσουμε τον θεού που καλλιέργησε ο νομικισμός του δυτικού χριστιανικού κόσμου, και την αδυναμία του να κατοπτρεύσει το υπαρξιακό μέγεθος της ενοχής. Απάντηση ηχηρή δίνει πάνω σ' αυτό ο Κιργκεργκετ, σύμφωνα με το οποίο, η ενοχή «είναι δύναμη που εκδηλώνεται παντού και που μολαταύτα κανείς στο βάθος δεν μπορεί να την κατανοήσει, έστω και αν υποβόσκει στη ύπαρξη». Γι' αυτό «δεν υπάρχει πράγμα πιο γελοίο από το να πιστεύεις πως το ερώτημα αν είσαι αμαρτωλός ή ένοχος, λύνεται με κάποια κριτήρια που τα μαθαίνει κανείς αποστήθιση»

Η πηγή της ενοχής είναι ο φόβος, το πρώτο ψυχολογικό γεγονός που γεννά η παρακοή του θελήματος του θεού. Και σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό «αγωνία δε φόβος διαπτώσεως, ήγουν αποτυχίας. Φοβούμενοι γαρ αποτυχείν της πράξεως αγωνιούμεν».

Μετάνοια και ενοχή

Η ενοχή λειτουργεί ως καθολική απόγευση της ίδιας της ζωής. Ως ερημοποίηση του ανθρώπινου ψυχικού πεδίου, άλλοτε βεβαίως σε άλλο βαθμό, και βιώνεται ως κατάσταση ανελευθερίας, δεσμευτική της συνειδήσεως του ανθρώπου. Δεν αφήνει την δυνατότητα διαλεκτικής και υποτάσσει δυναστικά τη λογική χωρίς αυτή να πάσχει πρωτογενώς. Σφαδάζει ο άνθρωπος μπροστά στο ανοικτίρμον αδιέξοδο. Μοιάζει, ή να έχει προσδέσει τη συνείδηση του ανθρώπου στον μυθικό τροχό του Ιξίωνα, κατά τον Γρηγόριο το Θεολόγο (Φαύλος κύκλος) ή να την έχει ακινητοποιήσει σ' ένα παγωμένο κυριολεκτικά χρόνο.

Έτσι θα μπορούσα να περιγράψω τη αγωνία του ανθρώπου που μαστίζεται από το μαρτύριο της ενοχής και αναζητά στην καταφυγή της Εκκλησίας τη λύση βιούμενου υπαρξιακού του δράματος. Και το ερώτημα που τίθεται στον Πνευματικό τη στιγμή εκείνη, είναι εάν το πρόβλημα του προσερχομένου αντανακλά την περιπέτεια της αυτογνωσίας του, εάν περιστρέφεται γύρω από τους λεγόμενους αμυντικούς μηχανισμούς απώθησης μετάθεσης ή εκλογίκευσης της ενοχής, ή εάν πρόκειται για μια ψυχοπαθολογική κατάσταση στην οποία ασύμμετρα προς τα πραγματικά δεδομένα αναδύονται αναπόδραστα

παραληρηματικού τύπου αναθυμιάσεις στη ψυχική του σφαίρα.

Τότε θα πρέπει να προηγηθεί στη σκέψη μας η βασική ποιμαντική αρχή της εξατομίκευσης όπως την προτείνει ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακας. Η προσέγγιση του ανθρώπου θα πρέπει να γίνεται , «εν καιρώ και προσώπω και ποσότητι και ποιότητι». Τρεις βασικές επισημάνσεις:

1. Η μετάνοια δεν προϋποθέτει την ενοχή ούτε βέβαια και ταυτίζεται μαζί της. Στην ενοχή προτάσσεται ο αυτόνομος άνθρωπος , στη μετάνοια (καθαρό πνευματικό μέγεθος) η βαθειά συνείδηση ταπεινώσεως κατά το λόγο του Κυρίου «ούτω και υμείς , όταν ποιήσετε πάντα τα διαταχθέντα υμίν , λέγετε ότι δούλοι αχρειοί εσμέν , ότι ο οφείλομεν ποιήσαι πεποιήκαμεν».
2. Τα ενοχικά άτομα χωρίς μετάνοια , μετέρχονται τον μηχανισμό της απώθησης ή της μετάθεσης ή και της εκλογίκευσης γιατί δεν μπορούν να συμφιλιώσουν με τον εαυτό τους την ιδέα της του εγκλήματος , του κακού. Ακόμη έχουν παρατηρηθεί και περιπτώσεις αμνησίας , μετά από κολάσιμες πράξεις , ως καθαρού ψυχολογικού φαινομένου έξω από κάθε οργανικότητα

που μπορούν να ενταχθούν και στα πλαίσια μιας μετατρεπτικής νεύρωσης (της γνωστής υστερίας).

Στο πεδίο αυτό χρειάζεται ιδιαίτερα ευαισθητοποίηση του Πνευματικού καθ' όσον υποβόσκουν οι εξής κίνδυνοι. Να αναδυθεί η πρωτόγονη μορφή απόσεισης της ενοχής με τάματα , προσφορές , χορηγίες οικονομικές , ή και απαιτεί ακόμη ο εξομολογούμενος το επιτίμιο όχι ως παιδαγωγικό μέσο , άλλα ως καθαρτική διδασκαλία. Ο τρόπος αυτός μπορεί να είναι πρόσφορος για μια ψευδή και προσωρινή ψυχολογική στήριξη , είναι όμως πνευματικά καταστροφικός γιατί βοηθά στο να ατονεί η πρόθεση της μετάνοιας , ως πνευματικής διαδικασίας με βάση το «Γνώσεσθε την αλήθειαν και η αλήθεια ελευθερώσει υμάς». Και να αποπροσανατολίζεται ο άνθρωπος σε δαιμονικούς ατραπούς (Όλοι οι μηχανισμοί πλειοδοτούν στο μασκάρωμα της πραγματικής αλήθειας , γι' αυτό και είναι χρονομετρημένοι , έχουν , δηλαδή ημερομηνία λήξεως). Θα μου επιτρέψετε όμως εδώ μια διασάφηση. Και στην αναλυτική ψυχολογία εκτιμάται , πως το συναίσθημα της ενοχής μπορεί να ξεπερασθεί μόνον προοδευτικά , με την αλήθεια. Εκεί όμως , όπως σωστά έχει ειπωθεί , μετατρέπουμε τη νευρωτική μιζέρια σε

συνηθισμένη δυστυχία , διότι η ψυχολογία είναι πνευματικά άνευρη και έρημη από την προοπτική της όντως ζωής.

3. Η χωρίς προφανή λόγο , εκδηλούμενη συναίσθηση αναξιότητας και ενοχών , πρέπει να κατευθύνει τη σκέψη του Πνευματικού σε υποκείμενο ψυχικό νόσημα , το οποίο ίσως και να χρήζει άμεσης ιατρικής παρέμβασης , για να αποτραπούν ενδεχόμενα ακόμη και αυτοκτονικής συμπεριφοράς. Εάν δεν γνωρίζουμε πνευματική ωριμότητα του ανθρώπου είναι παρακεκινδυνευμένο να βασισθούμε σε μια δική μας οιονεί ψυχοθεραπευτική παρέμβαση , διότι δεν μπορούμε να χτίσουμε πάνω σε ανύπαρκτα πνευματικά θεμέλια.(Όσο γνωρίζω , οι άνθρωποι της δια βίου συνειδητής πίστεως , έχουν σχεδόν μηδενικά ποσοστά αυτοκτονικής συμπεριφοράς μέσα από στατιστικές διαπιστώσεις). Άλλωστε δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις ανθρώπων που καταφεύγουν στην Εκκλησία για στήριξη μέσα στο πρόβλημα αλλά την εγκαταλείπουν με την αποδρομή του προβλήματος , για να επανέλθουν και πάλι εν καιρώ , γιατί δεν έχουν την απαραίτητη βάση για μια πνευματική ανάκαμψη.

Επιλεγόμενα

Μας λέει ο Ντοστογιέφσκι , πως ο καθηγητής Στεπάν Τροφίμοβιτς Βερχοβένσκυ , υπήρξε δάσκαλος του μηδενισμού. Στο τέλος , όμως επέστρεψε στο Ευαγγέλιο , γιατί του το είχαν παραδώσει όταν ήταν μικρό παιδί. Εκείνος έζησε τη μετάνοια. Ο ίδιος όμως δεν είχε παραδώσει το Ευαγγέλιο στα παιδιά του. Έτσι αυτά δεν είχαν που να επιστρέψουν. Ερημιά στη ψυχή τους. Και κατάντησαν δαιμονισμένα χωρίς επιστροφή. Η ενοχή είναι συνέπεια της αντίθετης δηλ. της δαιμονικής ζωής του ανθρώπου. Η ενοχή όμως απαλλάσσεται από τον από τον αρνητικόν της χαρακτήρα και απόκτά πρόσημο θετικό όταν εγκεντρισθεί σωστά στο μυστήριο της αγάπης του Θεού , που το διακονεί πιστά η Εκκλησία μας μέσα από το Ιερό Μυστήριο της Μετανοίας και Εξομολογήσεως , και βιώνεται από τον άνθρωπον ως η δραματική διαμαρτυρία εναντίον του εαυτού του στην προοπτική πραγμάτωσης του καθ' ομοίωσιν.